

Родинне гніздо. 1933 рік

Пара худих коней поволі волокла запо-рошеною селищною дорогою перехоплену ланцюгами зв'язку молодих, свіжозрубаних дерев. Поруч, бавлячись, бігли босі дітлахи й раз у раз на ходу заскакували на гілки та розгойдувалися на них, сповнюючи все селище захопленими вигуками. Старий, який тримав віжки, стомлено простував, опустивши голову, й зовсім не зважав на дитячі пустощі.

— Ви що робите, розбишаки! — пролунав грізний вигук чоловіка, який крокував їм назустріч. — І ти, Юрко, тут! — він схопив за комір сорочки, а згодом і за вухо одного з пустотливих «вершників».

— Дядьку Мишку-у-у, я більше не бу-у-ду, — голосно заверещав хлопчик, намагаючись вивільнитися з цупких рук.

Побоюючись нарватися, дівора кинулася врозтіч. П'ятирічний Лесик, побачивши, що карають старшого брата, зіскочив із гілок і теж чимдуж кинувся додому. Він спритно пірнув під хвіртку й сховався за спиною величезної, посаженої на ланцюг собаки. Шумка приязно виляла хвостом, облизуючи босі, забруднені багнюкою ноги того єдиного в будинку, кому дозволяла сидіти в себе на спині, залазити в будку й навіть чіпати миску з їжею.

Рипнула хвіртка, й подвір'я сповнилося жалісливим плачем семирічного Юрка, супроводжуваного дядьком.

— І ти ходи до мене, — суворо сказав дядько Мишко, помітивши Лесика.

Той тільки сильніше пригорнувся до собаки. Сірі, дещо вирячені очі чоловіка впритул дивилися на хлопчика. Шумка припинила виляти хвостом і вороже вишкірила зуби, очевидно, даючи зрозуміти чоловікові, що його погляд їй неприємний.

З хати, витираючи руки об фартух, вийшла бабуся і, побачивши, що плаче онук, перелякано заголосила:

— Що то, що то?! Порізався? Впав?

— Хуліганив, — пояснив дядько. — Могли ноги собі переламати.

Юрка повели до хати. Лесик, сидячи на спині Шумки, куйовдив їй вуха, розправляв

сплутану на шиї шерсть, а потім почав поглиблювати ямку під мискою з водою, поблизу кістки, що валялася поруч. Сутеніло. Прийшов із роботи батько, ковзнув поглядом по Лесику й зайшов до хати. Може, і не помітив його через товсті скельця окулярів.

З хати долинали голоси дорослих, але суті розмови Лесик не розумів. Урешті дядько Михайло вийшов. Відчинивши хвіртку, він озирнувся до Лесикового батька, який його проводжав:

— Залишився один тиждень, Семене, слід усе підготувати. Хазяїн може здати житло іншим, якщо будемо марудитися і зволікати з переїздом.

Батько ствердно кивав головою. Користуючись моментом, Лесик чкурнув до хати.

Бабуся годувала, посадивши собі на коліна молодшу сестричку Лесика Ірену. В кутку кімнати, на підлозі, сидів, ще подеколи схлипуючи, Юрко й збирав будиночок із дерев'яних кубиків.

— Мийте руки й сідаємо їсти, — сказав, увійшовши, батько.

Швидко проковтнувши свою порцію картоплі з квашеною капустою, хлопчики взялися за кубики. Непомітно стемніло. У тьмяному світлі гасової лампи бабуся поралася навколо якихось вузлів, батько сидів за столом, про щось глибоко задумавшись.

— Я завтра піду на завод по коня, — через деякий час сказав він. — Потрібно на хутір

з'їздити. Лесика із собою візьму. Залишити удвох — то вони знову що-небудь накоять.

Бабуся не відповіла, продовжуючи зосереджено складати в наволочку дитячі речі.

Лесик не пам'ятав, як заснув і опинився в ліжку поряд із братом. Уранці ласкавий дотик батька до його голови сповістив, що час вставати. Лесик ще не до кінця прокинувся, коли тато виніс його на ганок, підняв і посадив на двоколісну бричку, що стояла у дворі. На ранковому холодному вітерці хлопчик кутався в накинутий на нього плед і сонно спостерігав, як батько запрягає в голоблі гнідого коня, закріплює хомут, чіпляє до спинки брички мішок із кормом. Все було в дивину — тато, який завжди йшов уранці з портфелем на роботу й приходив увечері додому, нічого подібного раніше не робив.

Вивівши коня за ворота, Семен узяв протягнутий бабусею клунок із їжею і вмовився поруч із сином.

— Чия це конячка, тату? — запитав усе ще сонний Лесик.

— Вона привозить на роботу директора заводу, а коли треба, то й інших доставляє куди знадобиться. Кличуть її Голубка.

Бабуся, посмикуючи фартух, із тривогою дивилася на ранніх мандрівників і, коли віз рушив, перехрестила їх услід.

Легкою риссю Голубка несла сідоків по курній ґрунтовій дорозі селища, повз хати, що починали прокидалися. Лесик розглядав

собак, що вискакували з-під воріт і ліниво гавкали, їй шкодував, що немає чим запустити в них. Рідне селище швидко скінчилося, і подорожнім відкрилося зелене, з темними прогалинами поле, засіяне цукровими буряками, потім пожовтілі хлібні поля, на яких чітко проглядалася, як намальована, дорога, що сягає вдалеч. Перед очима в постійному ритмі колихалися круп і довгий хвіст Голубки. Сидіння брички м'яко пружинило, трохи поскрипуючи ресорами, їй незабаром хлопчик тихо сопів, опустивши голову на коліна батька.

Але ось погойдування припинилося, це розбудило Лесика. Сонце стояло вже високо. Бричка не рухалася. Лесик підняв голову. Батько, який сидів поруч, чомусь посвистував. Голубка, у відповідь на посвист, відвела вбік хвіст, і Лесик почув звук струменя води.

— А без свисту вона не може попсіяти? — здивувався він.

— Якщо її розпрягти, синку, то вона свої справи їй без свисту виконує, — засміявся батько, смикнувши віжки. Кобила слухняно рушила далі.

— На, погризи, — обійнявши сина за плече, батько простягнув йому сухарик і яблучко.

Над полем кружляв, виглядаючи здобич, сокіл. Сумне муркотіння батька зливалося зі співом жайворонків і мірним тупотом копит.

Знову зупинили коня. Чи то від спеки, чи то з іншої причини батько зняв свою кепку.

— Бачиш, синку, той курган, — вказав Семен на вкриту зеленою травою пірамідальну

височину на горизонті. — Це козацька могила. У цих краях давним-давно великі битви були. Загиблих у боях козаків ховали ось у таких курганах. Багато-багато таких могил є в нашій Україні. Коли я був трохи старший за тебе, ми з батьком часто проїжджали по цій дорозі. У мене тоді був уже свій кінь, але сідлати його сам я ще, звісно, не міг. Тут ми завжди зупиняли коней, і тато казав: «Вклонися, синку, козакам запорозьким...»

— Я теж хочу верхи їздити! — перебив батька Лесик.

— Ну що ж... може, сьогодні їй повчись.

Дорога звернула в рідкий ліс, але приємна лісова прохолода швидко скінчилася, знову потягнулися скошені поля, що пахнули сіном. Удалині виднілося село, але батько не поїхав туди, а направив Голубку в обхід, через порослий поодинокими кущами перелісок. Деякий час по тому подорожнім нарешті відкрилася мета їхньої поїздки: дві пірамідальні тополі, розлогий клен, кілька старих будівель. Серед них насамперед виділялася велика біла хата із широким, колись красивим ґанком і трьома забитими вікнами. Він мав вигляд зовсім забутого й занедбаного. Такої картини Лесик ще точно ніколи не бачив. Черепичний дах був наполовину розібраний, на місці вхідних дверей з'яв величезний отвір.

Господарські будівлі мали не кращий вигляд. Зняті ворота відкривали їй без того тужливий вид усередині: поламани стійла для

худоби, захарашений майданчик для обмолоту снопів, уламки возів, плугів і безліч іншого, в минулому корисного, майна. За будинком виднівся колись, напевно, доглянутий сад, у густому листі дерев — трохи яблук. Навіть зелена галявина перед будинком здивувала хлопчика своєю нетоптаною травною. Мабуть, був тут колись і паркан, і ворота. Прозорий струмок, що спускається вздовж залишків огорожі, перетинав звалений дерев'яний місток, поруч лежав стовбур верби, що впала.

«Ох я Юркові сьогодні розповім, що бачив! Завидки візьмуть!» — захоплено смакував Лесик.

Батько розпріг Голубку й почав її годувати. Лесик крутився серед будівель, із цікавістю зазірав у вікна великого будинку, в покинуту криницю. Все було сьогодні новим: і подорож із батьком, і ця довга звивиста дорога, й кінь, і великий зруйнований будинок.

— Ну що, не передумав вчитися їздити верхи?

У відповідь пролунав радісний крик.

— Гаразд... Кінь поїсть, та й ми з тобою підкріпимся, а потім і спробуємо.

Печально оглянувши споруди, Семен помітно посмутнів. Він повільно обійшов білий будинок, уважно його розглядаючи, зупинився біля величезної дірки у дверях, потім зазірнув у вікна — і чомусь посмутнів ще більше. Потім, важко опустившись на повалений стовбур верби, він покликав сина.

